

De onthoofde haan

Eginald Schlattner

De onthoofde haan

Vertaald uit het Duits door Marianne van Reenen

Manuzio

Deze uitgave is tot stand gekomen dankzij een bijdrage van het Roemeens Cultureel Instituut (Institutul Cultural Român).

De vertaler dankt het Europäisches Übersetzer-Kollegium in Straelen voor de genoten gastvrijheid en ondersteuning.

Oorspronkelijke uitgave: Copyright © Paul Zsolnay Verlag Wien 1998
© 2020 uitgeverij Aldo Manuzio – Kampen
Manuzio is het literaire label van Aldo Manuzio
www.aldomanuzio.nl

Vertaling: Marianne van Reenen
Omslagontwerp: Flashworks
Opmaak binnenwerk: Stampwerk

ISBN 9789492600271
NUR 302

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor mijn dode zus en mijn broers ver weg

Inhoud

I. Een violette zondag 9

Deuren 11

Berekeningen 25

Ijsbloem 39

Laterna magica 50

Kondschap 66

II. Verborgen stad 73

Ongelijkheid 75

Voorzorgsmaatregelen 87

Stadswandeling 103

Geloften 118

Hellevaart 135

III. De zwakheid van een vriend 163

Beroering 165

In beweging 189

Intriges 216

Voor de muur 234

IV. Begrafenissen 257

Heldendood 259

Ontmoetingen 289

V. De angst om naakt te zijn 317

Over dood en leven 319

Verduistering 347

In het doolhof 366

VI. Morgengave 401

VII. Thé dansant met een einde 411

Tweestrijd 413

Malmaison 439

VIII. De achtste hemel 473

De doornhaag 475

Immortellen 496

Uitgang 518

Verklarende woordenlijst van nationaalsocialistische functies en organisaties 527

Historische achtergrond 528

I. Een violette zondag

Deuren

Exitus, wat betekent dat eigenlijk?

Meteen opzoeken als je iets niet weet, had mijn moeder ons ingeprent. Maar waar? Ze had het vreemdewoordenboek meegenomen als houvast bij het oplossen van kruiswoordpuzzels.

Het woord ‘exitus’ achtervolgde me al dagen.

Ik stond erover te piekeren in de deuropening naar het terras en keek de tuin in, die tot aan de hemel reikte.

Mijn moeder was in Rohrbach met mijn zusje en jongere broers Kurtfelix en Uwe, maar ze waren daar niet op vakantie zoals tot nu toe elke zomer. De bond van Volksduitsers in Roemenië, de *Grupul Etnic German din România*, had de vrouwen en kinderen uit Fogarasch naar dorpjes in de omgeving geëvacueerd – vanwege de bombardementen door de Amerikanen.

Wie kon ik het vragen?

Mijn vader zat aan het front, zij het niet in de voorste linie, mijn oudere broer Engelbert was in dienst, de *Instrucția premilitară*.

Mijn grootvader natuurlijk. Hij had me naar het terras gestuurd om het weer in de gaten te houden. ‘Jullie grootvader is een wandelende encyclopedie,’ zei mijn grootmoeder vaak met stralende ogen. Dat moesten ook mijn oudtantes, zijn zussen, toegeven. Maar zij voegden er stevast aan toe: ‘onze broer Robert in Kronstadt is twee keer zo slim.’ Ze maakten van hun hart geen moordkuil.

Exitus was de naam van het feest van vanmiddag, dat mijn grootmoeder met de twee dienstmeisjes aan het voorbereiden was. Onze klas, *quarta*, de vierde klas van de Duitse middelbare school in Fogarasch, vierde exitus, zoals in Zevenburgen het afscheid van de school, het afscheid van elkaar en het afscheid van in elk geval onze kinderjaren – niemand was

onder de vijftien – van oudsher werd genoemd. Een verlaat feest, want de scholen waren in april gesloten toen de eerste bommen op Boekarest, Ploiești en Kronstadt vielen. De bijeenkomst was dus uitgesteld naar betere dagen, dat wil zeggen vandaag, 23 augustus 1944.

Strikt genomen was dit huisbal een eenvoudige thé dansant, oftewel volgens het woordenboek ‘een danspartij rond theetijd’. Die begint om vier of vijf uur en is vóór middernacht afgelopen. In Fogarasch hadden we dit deftige tijdverdrijf afgekeken van de Roemeense lyceïsten: ze hielden de *ceai dansant*, zoals zij die noemden, met zuidelijke hartstocht en Latijnse grandezza in ere, ook al was het onder het toezicht van minstens twee moeders, die hun dochters geen moment uit het oog verloren.

De exitus, het met een thé dansant gevierde einde van onze schooltijd, zou plaatsvinden in ons ruime huis met de grote tuin. Ik had iedereen uitgenodigd – zonder uitzondering! Alle jongens, niet alleen mijn vrienden en schoolkameraden, maar ook mijn vijand, én alle meisjes, ook het meisje dat me in verwarring bracht, en zelfs het meisje dat anderen links lieten liggen.

Ik leunde tegen de dubbele deur en liet mijn blik over de boomtoppen in de tuin glijden tot aan de horizon. En voerde mijn enige taak voor deze ochtend uit, namelijk de hemel afspeuren naar regenwolken en mijn grootvader informeren over de eerste druppels. Het terras, zo groot als een toneelpodium, lag voor de lange kant van het huis. Langs de rand liep een lage galerie met stenen vazen. Aan twee kanten leidde een brede trap naar de binnenplaats.

Hoewel er in zijn droom een naakte en bovendien witte Moor was verschenen, had mijn grootvader, die altijd bij het eerste hanengekraai wakker werd en net als keizer Frans Jozef I bij het tweede gekraai opstond, koppig een zonnige zomerdag voorspeld. Mijn grootmoeder klaagde dat er iets in de lucht hing, er boven onze hoofden onweer broeide en je de dag niet voor de avond mocht prijzen. Inderdaad was de lucht in de loop van de ochtend betrokken.

Ik liet me in een rieten stoel vallen en wilde dat de tijd stilstond. Hoog boven de bomen scheen een lila licht. Het deed me denken aan een ad-

ventszondag twee jaar geleden, die in een paarse treurigheid gedompeld was. Ik vluchtte ernaartoe. ‘De herinnering is het paradijs waaruit niemand je kan verdrijven,’ schreven we, de kindertijd nauwelijks ontgroeid, in het poëziealbum van de meisjes. ‘Herinnering’ vaak met twee r’s en één n. Tussen twee wolkenpartijen opende zich verleidelijk de hemel, waarin ik zou willen wegzweven. De wolken waren omzoomd met brandende randen.

‘Dit wordt een zondag met brandende randen,’ had mijn broer Engelbert die dag in de adventstijd georakeld.

Mijn zusje liet zich niet van de wijs brengen door die raadselachtige woorden. Ze zat met opgetrokken knieën in haar poppenwagen en wilde door het huis worden gereden. De poppenwagen was groen. Hij had rubberen wielen en een vering, een kap en aan de zijkanten raampjes van celluloid. En was zo groot dat mijn zusje er met haar pop in de arm in paste.

‘... met brandende randen!’ Dat klonk verontrustend. En moest serieus worden genomen. Achter dit soort uitspraken van Engelbert bleek altijd iets schuil te gaan wat wel of niet kon uitkomen, maar wat vaak anders uitpakte dan wij ons hadden voorgesteld.

Engelbert antwoordde ontwijkend toen hem werd gevraagd of hij er iets bepaalds mee op het oog had. Hield hij zijn fatale kennis misschien voor zich? Of zag hij zelf ook niets anders dan wat hij ons had onthuld? Een profetie bakent het kader van de gebeurtenissen af, helderziendheid biedt inzicht in wat nog komen gaat.

Zouden ze ons huis aan de vier hoeken aansteken zodat het aan de randen brandde? Of zou het luchtalarm afgaan en zouden we de tuin in moeten rennen en op een kluitje in de schuilkelder moeten gaan zitten, terwijl aan de rand van de vier windrichtingen brandende bommen naar beneden vielen? Of zouden de vele vijanden de randen van het koninkrijk Roemenië in brand steken? Of...? Bezorgd bestudeerde ik de kaart van Rusland in de kinderkamer. Sinds het begin van de oorlog lieten we iede-

re avond na de draadloze nieuwsuitzending welgemoed de Duitse, Roemeense en Hongaarse vlaggetjes op de groene kaart als oefening in Russische topografie naar het oosten huppelen: 'Naar Oostland willen wij rijden!' Maar nu stagneerde de opmars, de vlaggetjes waren blijven steken in de buurt van de Wolga.

Mijn fantasie liet me in de steek, hoewel ik zesenvestig boeken van Karl May had gelezen. De orakelachtige uitspraak van mijn broer vroeg te veel van mijn verbeelding en voorstellingsvermogen. Maar mijn zintuigen waren gespitst en mijn blik gescherpt. Bij het slapengaan zouden we meer weten. De vlammen namen er genoeg mee alleen langs de randen te lekken. Het leven in ons huis leek bedreigd, maar niet in gevaar.

'Nu immers kijken wij door middel van een spiegel in een raadsel, maar dan zullen wij zien van aangezicht tot aangezicht.' Dat dacht ik, hoewel ik in die tijd nog niet geconfirmeerd was; dat had ik koppig geweigerd.

Mijn zusje zat in haar poppenwagen en riep luidkeels dat we hem moesten aanspannen en haar door de kamer rijden.

'Rustig, rustig, eerst alles berekenen,' zei Engelbert sussend, 'Dan maken we een ritje!'

Je moet alles berekenen, anders kom je onder de wielen – dat waren van die zinnen... Wie zich onder de draf mengt, wordt door de varkens opgevreten, haastige spoed is zelden goed! Met zulke volwassen zegswijzen drukte mijn grote broer overmoed de kop in. Mijn tantes steunden hem daarin. 'Je hebt gelijk, jongen, die onbeschaafde Joodse haast – die betaamt een echte Duitse jongen niet. Hoewel helemaal niet zeker is of je er wel eentje bent met die verdachte wortels van jou!' De tantes namen geen blad voor de mond, zelfs niet in bijzijn van ons kinderen. Maar als ik doorvroeg, reageerden ze ontwijkend. 'Denk aan zijn bijnaam Engelwaarts...' Ze rilden en hun japonnen ritselden.

'Alles berekenen!' In de orde van de week was zondag de dag van de wanorde. Vooral de ochtend was een vrije ruimte waarin niets vaststond en alles mogelijk was. Er school iets grenzeloos onberekenbaars in.